

Res. article

Linguistic Foregrounding by Adding Phonetic, Lexical and Phrasal Parallelism in the Official Documents' Texts and its Effect on Audience Understanding: a Forensic Linguistic Approach

Kianoosh Kayghobadi Amiri¹, Ferdows Aghagolzadeh^{2✉}, Arsalan Golfam³,
Mohammad Bagher Parsapour⁴

1- Ph.D. of Linguistics, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. 2- Professor of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. 3- Associate Professor of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. 4- Associate Professor of Law, Faculty of Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Received: 2020/18/06

Accepted: 2020/07/09

Abstract

The documents registered in notary public offices are not deniable after being signed and must be fully understood by the audience. The closer a text is to automatic language, the easier it is to understand. This is why scientific texts, unlike poetic texts, are free from aesthetic devices. To simplify the texts of official documents in forensic linguistics framework, this descriptive-analytical research has tried to identify and if possible, rewrite the samples of foregrounding as a feature of literary language which can take the text far from the automatic language and create difficulty in understanding. In order to identify these samples and to show their effects on understanding, (100) documents (50 from the book of sample documents and 50 from the real documents registered in notary public office no. 1479) were considered. The results revealed that foregrounding in these texts is happening through extra regularities by creating parallelism in (1240) samples in phonetic, lexical, and phrasal levels in Arabic and legal terms. The omission of parallelism and rewriting the samples were possible in a remarkable percentage of samples (65.03%) and these substitutions have caused a significant increase of (40%) in the understanding of (100) clients of the notary public office.

Keywords: forensic linguistics, official documents, foregrounding, extra regularities, automatic language.

Citation: Kayghobadi Amiri, K., Aghagolzadeh, F., Golfam, A., Parsapour, M. B. (2021). Linguistic Foregrounding by Adding Phonetic, Lexical and Phrasal Parallelism in the Official Documents' Texts and its Effect on Audience Understanding: a Forensic Linguistic Approach. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 9 (32), 97-112. (In Persian)

برجسته‌سازی زبان‌شناختی با افزودن توازن آوایی، واژگانی و گروهی در متن اسناد رسمی و تأثیر آن بر درک مخاطب: رویکرد زبان‌شناسی حقوقی

کیانوش کقبادی امیری^۱، فردوس آفاگل‌زاده^۲، ارسلان گلفام^۳، محمدباقر پارساپور^۴

۱- دکترای زبان‌شناسی از دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران ایران. ۲- استاد گروه زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران ایران. ۳- دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران ایران. ۴- دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

دریافت: ۱۳۹۹/۳/۲۹

پذیرش: ۱۳۹۹/۶/۱۷

چکیده

اسنادی که در دفاتر اسناد رسمی تنظیم می‌شوند، پس از امضا قابل انکار نیستند و باید به طور کامل به وسیله مخاطب درک شوند. هرچه متن به زبان خودکار نزدیک‌تر باشد، آسان‌تر درک می‌شود. به همین دلیل است که متون علمی، برخلاف متون ادبی، خالی از ابزارهای زیبایی‌آفرینی هستند. برای ساده‌سازی متن اسناد رسمی در چارچوب زبان‌شناسی حقوقی، پژوهش توصیفی - تحلیلی حاضر در پی شناسایی و در صورت امکان بازنویسی نمونه‌های برجسته‌سازی، به مثابه ویژگی زبان ادب بوده است که می‌تواند با دور کردن این متن‌ها از زبان خودکار، درک را برای مخاطب دشوار کند. برای شناسایی این نمونه‌ها و نشان دادن تأثیر آن‌ها بر درک مخاطب، صد نمونه سند رسمی (پنجاه نمونه از کتاب نمونه اسناد و پنجاه نمونه از اسناد واقعی تنظیم شده در دفتر اسناد رسمی ۱۴۷۹ تهران) بررسی و تحلیل شده‌اند. نتایج نشان داد که برجسته‌سازی در این اسناد راه قاعده‌افزایی و با ایجاد توازن در (۱۲۴۰) مورد تکرار در سطوح آوایی، واژگانی و گروهی، در واژه‌های عربی و حقوقی صورت گرفته است. حذف توازن و بازنویسی در درصد قابل توجهی از نمونه‌ها (۶۵/۰۳٪)، ممکن بوده و این جایگزینی‌ها باعث افزایش معنادار (۴۰) درصدی در میزان درک صد نفر از مراجعه‌کنندگان به دفتر اسناد رسمی شده است.

کلیدواژه‌ها: زبان‌شناسی حقوقی، اسناد رسمی، برجسته‌سازی، قاعده‌افزایی، زبان خودکار.

استناد: کقبادی امیری، کیانوش؛ آفاگل‌زاده، فردوس؛ گلفام، ارسلان؛ پارساپور، محمدباقر (۱۳۹۹). برجسته‌سازی زبان‌شناختی با افزودن توازن آوایی، واژگانی و گروهی در متن اسناد رسمی و تأثیر آن بر درک مخاطب: رویکرد زبان‌شناسی حقوقی. *فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۹ (۳۲)، ۹۷-۱۱۲.

۱- مقدمه

ارتباط دو حوزه حقوق و زبان، پیدایش دانشی میان‌رشته‌ای به نام زبان‌شناسی حقوقی^۱ را موجب شده است که در آن با تلفیق دو دانش زبان‌شناسی و حقوق، از راهبردهای زبان‌شناسی برای کمک به علم حقوق و کشف حقیقت استفاده می‌شود (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۱: ۴۳). به دلیل اهمیت متون حقوقی، ساده‌سازی و کمک به درک این متون، یکی از حوزه‌های زبان‌شناسی حقوقی است. یکی از پرکاربردترین متون حقوقی، اسناد تنظیم شده در دفاتر اسناد رسمی است؛ زیرا طبق قانون، شخص پس از امضای سند، قادر به انکار آن نیست، درک کامل و دقیق متن سند برای مراجعه‌کنندگان دفاتر اسناد رسمی ضروری است؛ بنابراین این متون باید تا حد امکان، به زبان خودکار^۲ و قابل درک برای همه افراد جامعه نزدیک شوند و فاقد ویژگی‌های دیگر گونه‌های زبان مانند گونه ادبی باشند.

برجسته‌سازی^۳، به مثابه ویژگی زبان ادب، می‌تواند متن را از زبان خودکار دور کند و هرچه متن از زبان خودکار و روزمره دورتر شود، درک آن نیز دشوارتر خواهد شد. هر متن با توجه به کاربردی که دارد، در گونه خاصی نوشته می‌شود. چون اسناد رسمی^۴ درباره حقوق و منافع مالی و غیر مالی و تعهدات افراد جامعه هستند، انتظار می‌رود که به کاربرد و نقش ارجاعی^۵ زبان نزدیک‌تر باشند و نه به نقش ادبی^۶ و زیبایی‌آفرینی. هدف پژوهش حاضر این است که برای کمک به درک مخاطب، با یافتن ویژگی‌های زبان ادب و در صورت امکان حذف آن‌ها، متن سند را هرچه بیشتر به سمت زبان خودکار و روزمره ببرد. در اینجا این پرسش‌ها مطرح هستند که برجسته‌سازی به منزله ویژگی زبان ادب، چگونه در متن اسناد رسمی نمود می‌یابد؟ و اینکه حذف این نمونها چه تأثیری بر درک مراجعه‌کنندگان به دفاتر اسناد رسمی دارد؟

تمام آثار مرتبط به برجسته‌سازی در حوزه ادبیات هستند و برجسته‌سازی را به مثابه ابزار آهنگین کردن کلام در آثار ادبی بررسی کرده‌اند. تاکنون پژوهشی درباره برجسته‌سازی در متون حقوقی انجام نشده است؛ اما در بحث ساده‌سازی متون حقوقی، بهبودی (۱۳۸۶) در پی توصیف ویژگی‌های نحوی و واژگانی متون نوشتاری حقوق مدنی فارسی و جایگاه حشو و سادگی متنی در این متون در دو گونه

1. forensic linguistics
2. automatic language
3. foregrounding
4. official documents
5. referential function
6. poetic function

حقوقی قانون و آموزش بوده است؛ همچنین آقاگل‌زاده و فرازنده‌پور (۱۳۹۰) پس از آسیب‌شناسی متون آراء قضایی، برای خلاصه‌نویسی و بازنویسی متون احکام قضایی، الگویی با عنوان «الگوی خلاق» ارائه داده‌اند. در اثر دیگری فرازنده‌پور (۱۳۹۲) مشخصه‌های سبکی متون حقوقی را تحلیل کرده و اصولی برای گسترش زبان ساده حقوقی در ایران ارائه داده است و اصولی همچون پرهیز از طولانی‌نویسی، استفاده از ساخت معلوم، استفاده از ضمائر شخصی، پرهیز از تکرار، پرهیز از به کارگیری واژه‌های عربی و ارائه تعریف مناسب برای واژه‌های فنی و تخصصی را برای ساده‌نویسی پیشنهاد کرده است. خیرآبادی و خیرآبادی (۱۳۹۴) ویژگی‌های زبان‌شناختی قراردادهای بانکی را به مثابه نمونه‌ای از گفتمان حقوقی بررسی کرده‌اند.

در نهایت این نتایج حاصل شده که با وجود منسجم بودن این متون، باز هم درک آن‌ها برای مخاطب دشوار است و عواملی از جمله طولانی بودن جملات و به کارگیری واژه‌های عربی، باعث ایجاد این دشواری هستند. احمد و کاتسوس^۱ (۲۰۱۲) به ساده‌سازی زبان حقوقی انگلیسی با تمرکز بر قانون و حقوق زنان در پاکستان پرداخته‌اند و به روش‌هایی مانند شکستن متن به واحدهای کوچک‌تر، بیان هدف اصلی با عنوان، افزودن توضیح کوتاه، ارائه به صورت جدول یا نمودار درختی و رنگی کردن بخش‌هایی از متن قانون اشاره کرده‌اند. هیچ یک از پژوهش‌هایی که به ذکر دلایل دشواری متون حقوقی پرداخته‌اند، به برجسته‌سازی به مثابه عاملی برای دور شدن از زبان خودکار اشاره نکرده‌اند؛ همچنین این پژوهش‌ها در گونه‌های متفاوت بوده و هیچ کدام امکان داشتن همکاری با نهاد حقوقی و گرفتن تأیید در تمام مراحل پژوهش و اجرای عملی یافته‌ها در نهاد مرتبط را نداشته‌اند؛ بنابراین پژوهش حاضر تلاشی نوآورانه در راستای شناسایی عوامل دشواری و ساده‌سازی گونه اسناد رسمی و به کار بردن نتایج در دفتر اسناد رسمی به شمار می‌رود.

۲- زبان‌شناسی حقوقی

پژوهش حاضر در چارچوب زبان‌شناسی حقوقی صورت می‌گیرد که دانشی میان‌رشته‌ای و حدّ فاصل دو دانش زبان‌شناسی و حقوق است. زبان‌شناس حقوقی از راهبردهای زبان‌شناسی از جمله آواشناسی و واج‌شناسی، ساخت‌واژه، نحو، معنی‌شناسی، کاربردشناسی^۲، کنش‌های گفتار^۳ و تحلیل گفتمان^۴ در

1. N. Ahmad & N. Katsos
2. pragmatics
3. speech acts
4. discourse analysis

راستای کشف حقیقت و گرفتن حق مردم استفاده می‌کند (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۱: ۱۶). بررسی‌های سبک‌شناختی^۱ محدود به آثار ادبی نیست و در حوزه حقوق نیز برای رسیدن به حقیقت می‌تواند روی شواهد زبانی گفتاری و نوشتاری انجام شود (کریستال^۲، ۱۹۸۷: ۶۹). فرایند ساده‌سازی زبان حقوق و تحلیل گفتمان، از حوزه‌هایی هستند که در چارچوب زبان‌شناسی حقوقی به آن‌ها پرداخته می‌شود (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۱: ۲۷-۳۱). یکی از ویژگی‌های تحلیل گفتمان، قابلیت پرداخت به انواع زمینه‌ها و بافت‌های نوشتاری و گفتاری است.

ماهیت زبانی حقوق، سبب می‌شود که این حوزه فرصتی برای بررسی‌های تحلیل‌گران گفتمان باشد. ابهام و سبک‌شناسی از جمله حوزه‌های تحلیل گفتمان حقوقی هستند (شای^۳، ۲۰۰۱: ۴۳۷-۴۵۲). در حوزه تحلیل گفتمان حقوقی، گونه‌های^۴ مختلف متون حقوقی قابل بررسی هستند. در مدل توصیفی گونه در سامانه حقوقی ایران برای دسته‌بندی بافت حقوقی در مطالعات گفتمانی، عسکری متین و رحیمی (۱۳۹۲)، چهار حوزه اصلی در بافت حقوقی را از هم بازمی‌شناسند: ۱- حوزه نخستین، شامل گونه قانون اساسی؛ ۲- حوزه قانون‌گذاری، شامل قوانین، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها؛ ۳- حوزه آموزش، شامل گونه‌های آموزش عالی و ۴- حوزه سازمانی، شامل گونه‌های ثبت اسناد و املاک و قضایی.

در پژوهش حاضر متون اسناد رسمی تنظیم شده در دفاتر اسناد رسمی به منزله گفتمان حقوقی بررسی می‌شوند که در حوزه سازمانی (گونه ثبت اسناد و املاک) قرار می‌گیرند. سند نوشته‌ای است که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد (ماده ۱۲۸۴ ق - م). سندی که در اداره ثبت اسناد و املاک یا دفاتر اسناد رسمی یا نزد سایر مأمورین رسمی در حدود صلاحیت آن‌ها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشد، رسمی است (ماده ۱۲۸۷ ق - م). ماده ۷۰ قانون ثبت می‌گوید:

«سندی که مطابق قوانین به ثبت رسیده رسمی است و تمام محتویات و امضاهای مندرجه در آن معتبر خواهد بود مگر آنکه مجعولیت آن ثابت شود. انکار مندرجات اسناد رسمی راجع به اخذ تمام یا قسمتی از وجه یا مال و یا تعهد به تأدیة وجه یا تسلیم مال مسموع نیست. مأمورین قضایی یا اداری که از راه حقوقی یا جزایی انکار فوق را مورد رسیدگی قرار داده و یا به نحوی از

1. stylistics
2. D. Crystal
3. R. W. Shuy
4. genre

انحاء مندرجات سند رسمی را در خصوص رسید وجه یا مال یا تعهد به تأدیة وجه تسلیم مال معتبر ندانند، به شش ماه تا یک سال انفصال موقت محکوم خواهند شد.» (میرزایی، ۱۳۹۰: ۴۳۶)

در دفاتر اسناد رسمی، سند در سیستم اینترنتی تنظیم و نسخه ابتدایی به تأیید مراجعه‌کننده می‌رسد و پس از تأیید نهایی در دو نسخه چاپ و امضا می‌شود. با توجه به غیر قابل انکار بودن اسناد، شناسایی و رفع عوامل دور شدن متن آن‌ها از زبان خودکار، گامی در جهت کمک به درک مخاطب و ترویج زبان ساده حقوقی است. نمونه‌های برجسته‌سازی یافت شده در پژوهش حاضر، در واژه‌های حقوقی و عربی هستند؛ بنابراین در این بخش به تعریف واژه حقوقی پرداخته می‌شود.

۱-۲- واژه‌های حقوقی و غیر حقوقی

در تعریف واژه حقوقی^۱ حبیبی (۱۳۷۴) به این نکته اشاره می‌کند که واژه‌های زبان حقوقی از واژگان عمومی و زبان عامه مردم به عاریت گرفته می‌شوند، از رشته‌های فنی دیگر اخذ می‌شوند یا تعبیرهایی مخصوص رشته حقوق هستند. بهبودی (۱۳۸۶) نیز پس از اشاره به تقسیم‌بندی حبیبی، در نهایت عنوان می‌کند که در بُعد واژگانی، حضور واژگان در واژه‌نامه حقوقی را مبنای تخصصی بودن آن‌ها قرار داده است؛ البته این معیار نمی‌تواند مانع از حضور واژه‌هایی شود که در واژه‌نامه حقوقی آمده‌اند، ولی معنای تخصصی ندارند (مانند اختراع و استان).

در پژوهش حاضر، واژه‌ای حقوقی در نظر گرفته می‌شود که معنای آن یا یکی از معانی آن در علم حقوق کمابیش یا به طور کامل از معنایی که در سایر حوزه‌ها داشته، دور شده است. برای شناسایی این واژه‌ها و اطمینان از تفاوت معنای حقوقی و سایر معنی‌ها، در این پژوهش معنی واژه‌ها در فرهنگ فارسی عمید (۱۳۸۸) و ترمینولوژی حقوق لنگرودی (۱۳۷۲) مقایسه شده است. منظور از قابلیت بازنویسی این است که بتوان با حذف توازن، بدون تغییر معنایی، واژه را با واژه فارسی یا عربی قابل درک‌تر جایگزین کرد. واژه غیر حقوقی نیز واژه‌ای است که کاربرد و معنای تخصصی ندارد، ولی به دلیل عربی بودن، درک معنای آن‌ها دشوار است. واژه‌های حقوقی با نشان اختصاری (ح) و واژه‌های غیر حقوقی با نشان اختصاری (غ - ح) نشان داده می‌شوند؛ البته در پژوهش حاضر تمرکز روی جایگزینی واژه‌های تخصصی و عربی دارای توازن، با واژه‌های فارسی یا عربی قابل درک‌تر و بدون توازن است و نه روی بازنویسی همه واژه‌های عربی و تخصصی. در دیگر پژوهش برگرفته از رساله نگارنده، به طور جداگانه به آن موضوع پرداخته خواهد شد.

۲-۲- برجسته‌سازی

در فرایند خلق یک اثر ادبی، همواره به بحث آشنایی‌زدایی توجه می‌شود. به باور صورتگرها^۱ ادبیات حاصل مجموعه‌ای از ابرازها همچون تصویرسازی، موسیقی و به کارگیری نحو خاصی از زبان است که با آشنایی‌زدایی^۲ و دور شدن از زبان روزمره حاصل شده است (ایگلتون^۳، ۱۹۹۶: ۳-۴). برجسته‌سازی فرایندی است که زبان خودکار، یعنی زبان روزمره برای ایجاد ارتباط همگانی را به زبان ادب نزدیک می‌کند. زبان خودکار و زبان برجسته‌شده را می‌توان دو پیش‌نمونه در دو سوی یک پیوستار در نظر گرفت. زبان ادب نشان‌دارترین گونه و زبان خودکار، بی‌نشان‌ترین گونه و کاربرد زبان در نقش ارجاعی است، مثل متن یک کتاب فیزیک. برجسته‌سازی به صورت هنجارگریزی^۴، انحراف از قواعد حاکم بر زبان خودکار یا قاعده‌افزایی، افزودن قواعدی بر قواعد حاکم بر زبان خودکار امکان‌پذیر است (صفوی، ۱۳۸۳: ۳۰-۳۶).

با توجه به این مسائل، می‌توان انتظار داشت که متن سند رسمی بی‌نشان، نزدیک به زبان خودکار و در واقع کاربرد نقش ارجاعی زبان باشد و یافت شدن نموده‌های برجسته‌سازی در این متون به دلیل فاصله گرفتن از زبان خودکار می‌تواند مانعی برای درک مخاطب شود. نمونه‌های برجسته‌سازی یافت شده در متن اسناد رسمی در پژوهش حاضر از نوع قاعده‌افزایی با توازن و تکرار آوایی، واژگانی و گروهی بوده‌اند، در نتیجه در اینجا تنها به همین انواع پرداخته می‌شود. قاعده‌افزایی به مثابه یکی از انواع برجسته‌سازی با ایجاد توازن شکل می‌گیرد. صفوی (۱۳۸۳) توازن^۵ را حاصل تکرار کلامی می‌داند و معتقد است قاعده‌افزایی بر حسب توازن می‌تواند در سطح آوا، واژه، جمله و ساخت‌های نحوی رخ دهد. تکرار آوایی در واج می‌تواند تکرار همخوان آغازین، تکرار واکه‌ای، تکرار همخوان پایانی، تکرار واکه و همخوان آغازین، تکرار همخوان کامل، تکرار واکه و همخوان پایانی و تکرار کامل هجایی باشد. در سطح واژه، تکرار می‌تواند به صورت ناقص (مانند جمال و کمال) یا کامل (مانند دو واژه هم‌آوا - هم‌نویسه «گور/قبر» و «گور/گورخر») باشد. تکرار در سطح گروه، به مثابه واحد زبانی که از یک واژه یا بیشتر ساخته شده و نقشی در جمله دارد، می‌تواند با تکرار بخشی از دو یا چند گروه، تکرار ناقص باشد، مانند این مصرع‌ها از احمد شاملو: «اکنون کدام یک از شما/ بیدار می‌مانید/ در بستر

1. formalists
2. defamiliarization
3. T. Eagleton
4. deviation
5. parallelism

خشونت نو میدی/ در بستر فشرده دلتنگی/ در بستر تفکر پر درد رازتان» (صفوی، ۱۳۸۳: ۲۰۸) یا ممکن است با توالی یکسان تمامی عناصر دستوری گروه، تکرار کامل باشد، مانند این بیت صائب:

«در کشاکش از زبان آتشین بودم چو شمع تا نپوستم به خاموشی نیاسودم چو شمع»

(صفوی، ۱۳۸۳: ۲۰۹)

در پژوهش حاضر، نمود برجسته‌سازی به مثابه ویژگی زبان ادب، در متن اسناد رسمی به منزله عاملی برای دور شدن از زبان خودکار بررسی و تأثیر بازنویسی نمونه‌ها بر میزان درک مخاطب سنجیده می‌شود.

۳- روش پژوهش

در پژوهش تحلیلی - توصیفی پیش رو که در چارچوب زبان‌شناسی حقوقی صورت می‌گیرد، اسناد تنظیم شده در دفاتر اسناد رسمی از گونه حقوقی ثبت اسناد و املاک، بررسی شده‌اند تا با شناسایی و حذف ویژگی‌های زبان ادب و نزدیک کردن متن به زبان خودکار، به درک مخاطب کمک شود. گردآوری مباحث نظری و داده‌ها به روش کتابخانه‌ای انجام شده است. برای انتخاب صد سند رسمی، با بررسی بسامد تنظیم اسناد در دفترخانه انتخابی و تأیید سردفتر و کارگروه کانونی^۱، ده نوع از پربسامدترین انواع اسناد انتخاب شد: ۱- سند وکالت (جامع، فروش غیر منقول و فروش و تعویض پلاک خودرو)؛ ۲- سند قطعی ملک؛ ۳- سند قطعی خودرو؛ ۴- سند صلح (عمری، با حفظ حقوق بانک، سهام شرکت)؛ ۵- سند تعهدنامه؛ ۶- سند تقسیم‌نامه؛ ۷- سند رهنی مسکن؛ ۸- سند اجاره؛ ۹- سند رضایت‌نامه و ۱۰- سند اقرارنامه. از هر نوع سند، پنج نمونه از کتاب حقوق ثبت: نمونه اسناد نوشته حجتی اشرفی (۱۳۹۰) و پنج نمونه از اسناد واقعی تنظیم شده در دفتر اسناد رسمی ۱۴۷۹ تهران بوده و در مجموع صد سند رسمی (پنجاه سند از مجموعه اسناد و پنجاه سند از اسناد واقعی) به روش تصادفی انتخاب شده است؛ سپس، نمونه‌های برجسته‌سازی قاعده‌افزا، با ذکر توازن و نوع سند، با تأیید سردفتر، به گروه‌های «حقوقی» و «غیر حقوقی» و از سویی به گروه‌های «قابل بازنویسی»، «غیر قابل بازنویسی» یا «بدون نیاز به بازنویسی» تقسیم شده‌اند. میزان تأثیر توازن و حذف توازن‌های زائد با بازنویسی نمونه‌ها به روش بررسی مقایسه‌ای^۲ و از راه پرسش‌نامه‌هایی که در اختیار مراجعه‌کنندگان قرار گرفته، محک زده شده و نمونه این پرسش‌نامه‌ها در پیوست (۱) آمده است.

ارزیابی میزان دشواری نمونه‌ها، دلیل دشواری آن‌ها و تأثیر آهنگین بودن متن بر درک مخاطب با ارزیابی پاسخ به گزینه‌ها و میزان درک مخاطب از معنی، با ارزیابی پاسخ تشریحی سنجیده شده است. انتخاب تعداد داده‌های هر گروه در پرسش‌نامه براساس نسبت هر گروه به کل داده‌ها بوده است. برای سنجش میزان درک آزمودنی‌ها در پرسش‌نامه (۱) نمونه‌های دارای توازن در متن اسناد و در پرسش‌نامه (۲) نیز جایگزین‌های همان نمونه‌ها ارائه شده‌اند. درک آزمودنی‌ها از نمونه‌های اصلی و نمونه‌های بازنویسی شده سنجیده و مقایسه شده است. این افراد صد نفر از زنان و مردان بیست تا شصت ساله، دارای مدرک تحصیلی دیپلم، کارشناسی و کارشناسی ارشد بوده و به روش تصادفی انتخاب شده‌اند. انتخاب سن بیست تا شصت سال به این دلیل بوده است که افراد در این محدوده سنی بیشتر برای خرید و فروش دارایی‌های خود به دفتر اسناد رسمی مراجعه می‌کنند؛ همچنین دلیل انتخاب افراد از سنین و تحصیلات و جنسیت متفاوت این بوده است که نشان داده شود افراد از هر سن و جنسیت و تحصیلاتی با درک کامل متن اسناد رسمی مشکل دارند. برای انتخاب آزمودنی‌ها، از میان مراجعه‌کنندگان به دفتر اسناد رسمی، پس از بررسی اطلاعات ثبت شده در سیستم و انجام آزمون آزمایشی^۱، افرادی با تحصیلات در رشته حقوق و افرادی که به دلیل شغل یا دارایی‌هایشان مراجعه مکرر به دفتر اسناد رسمی دارند، از بین آزمودنی‌ها حذف شدند.

۴- ارائه و تحلیل داده‌ها

نمونه‌های برجسته‌سازی در متن‌سدها در سه گروه توازن آوایی، واژگانی و گروهی شناسایی شده و هر کدام در جدولی جداگانه، با ذکر نوع توازن، فراوانی در هر نوع سند و در مجموع اسناد، طبقه‌بندی و در صورت امکان حذف توازن، بازنویسی شده‌اند. «حقوقی» یا «غیر حقوقی» بودن نمونه‌ها مشخص شده و همچنین در بخش بازنویسی، نمونه‌ها در گروه‌های «قابل بازنویسی»، «غیر قابل بازنویسی» و «بدون نیاز به بازنویسی» قرار گرفته‌اند؛ سپس میزان درک مخاطب از نمونه‌های توازن و جایگزین‌ها سنجیده و مقایسه شده است. به دلیل طولانی بودن جدول‌ها، در این بخش در هر گروه نمونه‌ای از انواع توازن (در صورت امکان نمونه‌ای قابل بازنویسی) در کنار آمار کلی تحلیل شده و جدول کامل داده‌ها در ضمیمه آورده شده است.

۴-۱- تکرار آوایی

تکرار آوایی به مثابه نوعی توازن و ابزار برجسته‌سازی می‌تواند در سطح واج، به صورت تکرار همخوان

آغازین، تکرار واکه‌ای، تکرار همخوان پایانی، تکرار واکه و همخوان آغازین، تکرار همخوان کامل، تکرار واکه و همخوان پایانی و تکرار کامل هجایی باشد (صفوی، ۱۳۸۳: ۱۶۷). توازن‌های آوایی شناسایی شده در متن اسناد، تکرار همخوان یا واکه یا هر دو در انواع «تکرار همخوان آغازین»، «تکرار همخوان و واکه آغازین»، «تکرار همخوان و واکه آغازین و همخوان پس از آن»، «تکرار همخوان و واکه آغازین و دو واکه پایانی» و «تکرار همخوان پایانی در واژه‌های هم‌ریشه»، در مجموع بیست نمونه و با احتساب فراوانی آن‌ها (۱۸۰) مورد تکرار آوایی بودند که در (۹۵) مورد یعنی (۵۲/۷۷٪) از آن‌ها بازنویسی ممکن بوده است. هر نمونه شناسایی شده به منزله توازن آوایی، پس از مشخص شدن حقوقی و غیر حقوقی بودن آن، در صورت امکان بازنویسی شده و در کنار آن به نوع سند و فراوانی در هر نوع سند اشاره شده است. در این بخش، قسمتی از جدول تحلیل آوایی، از هر نوع توازن آوایی یک نمونه (در صورت امکان قابل بازنویسی) در قالب جدول (۱) و تعداد کل و فراوانی و درصد موارد قابل بازنویسی در جدول (۲) ارائه می‌شود.

جدول (۱). انواع تکرار آوایی

ردیف	نوع توازن - تکرار	نمونه	بازنویسی	نوع سند	فراوانی	مجموع						
۱	همخوان آغازین	اختیارات خصوصاً خیار ... (غ - ح)	اختیارات به‌ویژه خیار...	وکالت	۵	۶۳						
				قطعی ملک	۱۲							
				قطعی خودرو	۱۳							
				صلح	۱۱							
				تعهدنامه	۲							
				تقسیم‌نامه	۲۰							
۲	همخوان و واکه آغازین	تأدیة تمام (غ-ح)	پرداخت تمام	قطعی خودرو	۵	۵						
				۳	همخوان و واکه آغازین و همخوان پس از آن	مشاعی و مشترک (ح)	اجاره	۵	۵			
							۴	همخوان و واکه آغازین و دو واکه پایانی (متفعل، مفتعل)	متعهد و ملتزم (ح)	بدون نیاز به بازنویسی	۳	۲۰
										تعهد	۷	
										رهنی	۱۰	
۵	همخوان پایانی هم‌ریشه	کسر و انکسار (غ - ح)	شکستن و شکسته شدن	اجاره	۸	۸						

جدول (۲). تعداد تکرار آوایی

تکرار آوایی						نوع تکرار
فراوانی			تعداد			
۱۸۰			۲۰			
قابل بازنویسی		غیر قابل بازنویسی		بدون نیاز به بازنویسی		قابلیت بازنویسی
فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	
۹۵	۶	۳۲	۴	۵۳	۱۰	
٪۵۲/۷۷		٪۱۷/۷۷		٪۲۹/۴۴		درصد

۴-۲- تکرار واژگانی

توازن می‌تواند از راه تکرار در سطح واژه به صورت ناقص یا کامل رخ دهد (صفوی، ۱۳۸۳: ۲۰۵). نمونه‌های برجسته‌سازی واژگانی شناسایی شده در متن‌سندها از نوع تکرار کامل یا ناقص در سطح واژه بودند. در مجموع (۱۱۵) مورد و با احتساب فراوانی آن‌ها (۸۲۶) مورد تکرار واژگانی شناسایی شده که (۶۳۲) مورد یعنی (٪۷۶/۵۱) آن‌ها قابل بازنویسی بوده‌اند. تنها توازن کامل واژگانی یافت شده در واژه‌های هم‌آوای غیر حقوقی «تسویه و تصفیه» بود. در این بخش، قسمتی از تحلیل واژگانی، از هر نوع یک نمونه (در صورت امکان قابل بازنویسی)، تعداد آن و نوع سند و در جدول (۳) و تعداد و فراوانی و درصد موارد قابل بازنویسی در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول (۳). انواع تکرار واژگانی

ردیف	نوع توازن - تکرار		نمونه	بازنویسی	نوع سند	فراوانی	مجموع
۱	واژگانی کامل	هم آوایی	تسویه و تصفیه (غ - ح) تفعیل	غیر قابل بازنویسی	وکالت	۲	۲
۲	واژگانی ناقص	افزایش میانی (وزن)	مصالح و متصالح (ح) مفاعل متفاعل	صلح‌کننده و صلح‌پذیرنده	صلح	۱۰	۱۰
۳		پسوند -ا -an -توین	متفقاً و متضامناً (ح)	به‌اتفاق و به‌طور تضامنی	رهنی	۵	۵
۴		پسوند -ات -â -هجای پایانی	متعلقات و منضمات (ح)	متعلق‌ها و منضم‌ها (ضمیمه‌شده‌ها)	قطعی خودرو صلح تعهد اقرار قطعی ملک	۲ ۲ ۲ ۱ ۵	۱۲

ادامه جدول (۳).

ردیف	نوع توازن - تکرار		نمونه	بازنویسی	نوع سند	فراوانی	مجموع
۵	پسوندهای -i + وزن		اصلاحی و الحاقی (غ - ح)	اصلاحی و پیوستی	وکالت	۳	۳
	پسوندهای -e-، -iyye هجای پایانی		تامه مزبوره (غ - ح)	تام اشاره شده	وکالت	۸	۸
۶	پسوندهای -ât - + وزن		شرعی و عرفیه (غ - ح)	شرعی و عرفی	قطعی	۵	۱۷
					ملک	۲	
					صلح	۱۰	
۷	پسوندهای -ât - + وزن		تخصیص تسهیلات (غ - ح)	اختصاص دادن تسهیلات	رهنی	۲	۲
۸	وزن		اصدار و امضاء (غ-ح)	صادر کردن و امضا	وکالت	۴	۴
۹			وکالت و وصایت (ح)	وکیل و وصی کرن	رهنی	۵	۹
					وکالت	۴	
۱۰			توثیق و تضمین (ح)	به وثیقه گذاشتن و تضمین	رهنی	۲	۲
۱۱			ملحوظ و مقبول (غ-ح)	لحاظ شده و مورد قبول	صلح	۵	۵
۱۲	وزن - اسم جمع		توابع و لواحق (ح)	تابع‌ها و پیوست‌ها	قطعی ملک	۴	۴

جدول (۴). تعداد تکرار واژگانی

تکرار واژگانی						نوع تکرار
فراوانی			تعداد			
۸۲۶			۱۱۵			
قابل بازنویسی		غیر قابل بازنویسی		بدون نیاز به بازنویسی		قابلیت بازنویسی
فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	
۶۳۲	۷۳	۲۲	۷	۱۷۲	۳۵	
%۷۶/۵۱		%۲/۶۶		%۲۰/۸۲		درصد

۴-۳- تکرار گروهی

گروه به منزله واحد زبانی که از یک واژه یا بیشتر ساخته شده و نقشی در جمله دارد، می‌تواند با تکرار ناقص یا کامل موجب توازن شود (صفوی، ۱۳۸۳: ۲۰۸). در متن اسناد بررسی شده، (۲۸) مورد و با در نظر گرفتن فراوانی آن‌ها (۲۳۴) مورد توازن از راه تکرار گروهی ناقص شناسایی شده که (۲۲۶) مورد

یعنی (۹۶/۵۸٪) قابل جایگزین بوده و بازنویسی شده‌اند. و نمونه‌هایی از تحلیل‌ها (از هر نوع یک نمونه) در جدول (۵) و تعداد و فراوانی کل داده‌های این گروه در جدول (۶) ارائه شده است.

جدول (۵). انواع تکرار گروهی

ردیف	نوع توازن - تکرار		نمونه	بازنویسی	نوع سند	فراوانی	مجموع
	تکرار	توازن					
۱	تکرار	توازن	لازم الاتباع - لازم الاجراء (غ - ح)	لازم به پیروی و اجراء	وکالت	۲	۲
۲	گروهی	ناقص	توابع شرعیه - لواحق عرفیه (ح)	تابع‌های شرعی و پیوست‌های عرفی	وکالت	۸	۳۳
					قطعی ملک	۱۰	
					صلح	۵	
					تقسیم‌نامه	۱۰	
۳	تکرار	توازن	مال مرهونه - مورد رهن مشروحه (ح)	مال رهن شده - مورد رهن یاد شده	رهنی	۲	۲
۴	گروهی	ناقص	وکالت بلاعزل و وصایت بلافصل (ح)	وکیل غیر قابل عزل و وصی مستقیم کردن	وکالت	۴	۴
					وکالت بلاعزل و وصایت بلافصل (ح)	۴	
۵	تکرار	توازن	وکیل در حیات و وصی در ممات (ح)	وکیل در حیات و وصی پس از مرگ	رهنی	۵	۵

جدول (۶). تعداد تکرار گروهی

تکرار گروهی						نوع تکرار
فراوانی			تعداد			
فراوانی			تعداد			قابلیت جایگزینی
۲۳۴			۲۸			
قابل بازنویسی		غیر قابل بازنویسی		بدون نیاز به بازنویسی		درصد
فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	
۲۲۶	۲۷	۸	۱	۰	۰	
۹۶/۵۸٪		۳/۴۱٪		۰		

پس از شناسایی و بازنویسی نمونه‌های دارای توازن، برای سنجش تأثیرگذاری این بازنویسی‌ها، میانگین میزان درک آزمودنی‌ها و میانگین میزان دشواری نمونه‌ها از نظر مخاطب برای نمونه‌های متوازن با پرسش‌نامه ۱- و برای نمونه‌های بازنویسی شده با پرسش‌نامه ۲- مشخص و مقایسه شده است که نتایج مقایسه در بخش (۵) ارائه می‌شود.

۵- نتیجه‌گیری

در بررسی و تحلیل صد نمونه سند رسمی، مشخص شد که در این متن‌ها برجسته‌سازی از راه

قاعده‌افزایی و با ایجاد توازن و تکرار در سطوح واژگانی، گروهی و آوایی نمود پیدا یافته است. در مجموع (۱۶۳) مورد توازن و با احتساب فراوانی آن‌ها (۱۲۴۰) مورد یافت شد. از این تعداد بیشترین نمونه‌ها در سطح واژگانی (۸۲۶) مورد و بعد در سطح گروهی (۲۳۴) مورد و بعد در سطح آوایی (۱۸۰) مورد بودند. تحلیل داده‌ها در این سطوح نشان داد که تعداد قابل توجهی از نمونه‌های دارای توازن، در مجموع (۹۵۳) مورد یعنی (۶۵/۰۳٪)، قابل بازنویسی بوده است (جدول ۷). بیشتر بازنویسی‌ها یعنی (۵۲/۳۳٪) آن‌ها در واژه‌های غیر حقوقی و بقیه یعنی (۴۷/۶۶٪) در واژه‌های حقوقی بوده است.

حاصل این بازنویسی کاهش معنادار (۶۰) درصدی دشواری از نظر آزمون‌دنی‌ها و افزایش معنادار (۴۰) درصدی در میزان درک آن‌ها بوده است (جدول ۸)؛ همچنین طبق پرسش‌نامه‌ها (پیوست ۱) (۸۰٪) از آزمون‌دنی‌ها معتقد بودند که این واژه‌ها می‌توانند برگرفته از متنی ادبی، عربی یا حقوقی باشند، (۷۰٪) معتقد بودند که دشواری نمونه‌ها هم به دلیل موزون بودن و هم عربی بودن است و (۷۵٪) معتقد بودند که آهنگین بودن نمونه‌ها باعث پرت شدن حواس و دشواری در خواندن می‌شود. با توجه به اینکه درصد قابل ملاحظه‌ای از نمونه‌های دارای توازن، قابل بازنویسی بوده‌اند و با در نظر گرفتن افزایش معنادار درک مخاطب و کاهش معنادار دشواری، می‌توان به این نتیجه رسید که برجسته‌سازی یکی از دلایل دشواری متن اسناد رسمی است و حذف توازن راهی برای کمک به درک مخاطب، نزدیک کردن متن به زبان خودکار و گسترش زبان ساده حقوقی است.

جدول (۷). آمار کلی داده‌ها

واژه‌ها و عبارات‌های دارای توازن									
نوع تکرار	تعداد	فراوانی کل	درصد از کل	قابلیت جایگزینی					
				بدون نیاز به بازنویسی		غیر قابل بازنویسی		قابل بازنویسی	
				تعداد	فراوانی	تعداد	فراوانی	تعداد	فراوانی
آوایی	۲۰	۱۸۰	۱۴/۵۱٪	۱۰	۵۳	۴	۳۲	۶	۹۵
واژگانی	۱۱۵	۸۲۶	۶۶/۶۱٪	۳۵	۱۷۲	۷	۲۲	۷۳	۶۳۲
گروهی	۲۸	۲۳۴	۱۸/۸۷٪	۰	۰	۱	۸	۲۷	۲۲۶
مجموع	۱۶۳	۱۲۴۰		۴۵	۲۲۵	۱۲	۶۲	۱۰۶	۹۵۳
		درصد		۲۷/۶٪		۷/۳۶٪		۶۵/۰۳٪	

جدول (۸). مقایسه میزان دشواری و درک مخاطب

میانگین	پرسش‌نامه (۱) نمونه‌های دارای توازن	پرسش‌نامه (۲) نمونه‌های جایگزین
میانگین میزان دشواری	۸۰٪	۲۰٪
میانگین میزان درک آزمون‌دنی‌ها	۴۰٪	۸۰٪

منابع

- آقاگل زاده، فردوس و فائزه فرازنده‌پور (۱۳۹۰). *الگوی خلاق آموزه‌های زبان‌شناسی در تحلیل آراء قضایی*. تهران: نشر آرشیدا.
- (۱۳۹۱). *زبان‌شناسی حقوقی (نظری و کاربردی)*. تهران: نشر علم.
- بهبودی، سپیده (۱۳۸۶). *توصیف ویژگی‌های نحوی و واژگانی متون نوشتاری حقوق مدنی فارسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۷۲). *ترمینولوژی حقوق*. تهران: کتابخانه گنج دانش.
- حبیبی، حسن (۱۳۷۴). *زبان حقوقی*. *مجله نامه فرهنگستان*. ۱ (۱)، ۱۳-۳۷.
- حجتی اشرفی، غلامرضا (۱۳۹۰). *حقوق ثبت: نمونه اسناد*. تهران: کتابخانه گنج دانش.
- خیرآبادی، رضا و معصومه خیرآبادی (۱۳۹۴). «بررسی ویژگی‌های زبان شناختی قراردادهای بانکی به عنوان نمونه‌ای از گفتمان حقوقی». *مجموعه مقالات دومین همایش ملی زبان‌شناسی حقوقی: تحلیل گفتمان حقوقی*، به کوشش فردوس آقاگل زاده، (صص. ۱۰۱-۱۲۳). تهران: نشر نویسه پارسی.
- صفوی، کورش (۱۳۸۳). *از زبان‌شناسی به ادبیات (نظم)*. جلد ۱. چاپ دوم. تهران: سوره مهر.
- عسکری متین، سجاد و علی رحیمی (۱۳۹۲). *بازشناسی ژانر در سامانه حقوقی جمهوری اسلامی ایران*. در: فردوس آقاگل زاده، *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی زبان‌شناسی حقوقی: تحلیل گفتمان حقوقی*، (صص. ۱۱۳-۱۲۲). تهران: نشر نویسه پارسی.
- عمید، حسن (۱۳۸۸). *فرهنگ فارسی عمید*. تهران: امیرکبیر.
- فرازنده‌پور، فائزه (۱۳۹۲). *تحلیل مشخصه‌های سبکی متون حقوقی و ارائه اصولی به منظور گسترش زبان ساده حقوقی در ایران*. در: فردوس آقاگل زاده، *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی زبان‌شناسی حقوقی: تحلیل گفتمان حقوقی*، (صص. ۱۲۳-۱۴۲). تهران: نشر نویسه پارسی.
- میرزایی، علیرضا (۱۳۹۰). *قانون ثبت در نظم حقوقی کنونی*. تهران: بهنامی.
- ناصرزاده، هوشنگ (۱۳۷۵). *قانون مدنی، قانون مسئولیت مدنی، آراء وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور*. تهران: آگاه.

References

- Ahmad, N. & N. Katsos (2012). Text Simplification of Legal English: Laws on Women's Rights in Pakistan. *The Cambridge Occasional Papers in Linguistics (COPiL)*, 6 (10), 295-310.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eagleton, T. (1996). *Literary Theory an Introduction*. 2nd ed. Oxford: Blackwell

Publishing.

Shuy, R. W. (2001). Discourse Analysis in the Legal Context. In H. E. Hamilton, D. Tannen & D. Schiffrin, *The Handbook of Discourse Analysis* (pp. 437-452). Oxford: Blackwell Publishing.

پیوست (۱). پرسش‌نامه‌ها

پرسش‌نامه (۱). نمونه‌های دارای توازن

۱- واژه‌ها و عبارات زیر را از نظر میزان دشواری چگونه ارزیابی می‌کنید؟ زیر گزینه مورد نظر علامت ✓ بگذارید و آنچه از معنی نمونه درک کردید را در ستون آخر بنویسید.

ردیف	نمونه	دشواری نیست و می‌فهمم	دشواری است ولی کمی می‌فهمم	خیلی دشوار است و اصلاً نمی‌فهمم	معنی
۱	تأدیة تمام				
۲	تحدید حدود				
۳	کسر و انکسار				
۴	مصالح و متصالح				
۵	متفقاً و متضامناً				
۶	شرعیه و عرفیه				
۷	قطعیه صحیحه				
۸	مستحدثات و متعلقات				
۹	مشاعاً یا مفروزاً یا منفکاً				
۱۰	تخصیص تسهیلات				
۱۱	ملحوظ و مقبول				
۱۲	توثیق و تضمین				
۱۳	تفاسخ، تقابیل و تقابل				
۱۴	اصدار و امضاء				
۱۵	دیون و قروض				
۱۶	توابع و لواحق				
۱۷	مواعد معینه و اقساط متعلقه				
۱۸	مال مرهونه - مورد رهن مشروحه				
۱۹	وکالت بلاعزل و وصایت بلافصل				
۲۰	وکیل در حیات و وصی در ممات				

۲- به نظر شما واژه‌ها و عبارات جدول (۱) برگرفته از چه متنی هستند؟ (می‌توانید بیش از یک گزینه را انتخاب کنید)

الف) متن ادبی ب) متن عربی ج) متن علمی د) متن سند (دفتر اسناد رسمی)

۳- اگر درک این نمونه‌ها برای شما دشوار است، دلیل دشواری این واژه‌ها به نظر شما چیست؟ (می‌توانید بیش از یک گزینه را انتخاب کنید)

الف) موزون و آهنگین بودن ب) عربی بودن ج) تخصصی بودن د) قدیمی بودن

۴- موزون و آهنگین بودن متن چه تأثیری بر درک شما دارد؟ (می‌توانید بیش از یک گزینه را انتخاب کنید)

الف) متن را دشوارتر می‌کند ب) حواسم را پرت می‌کند ج) تأثیری ندارد د) باعث می‌شود بهتر بفهمم

پرسش‌نامه (۲). نمونه‌های بازنویسی شده

ردیف	نمونه	دشوار نیست و می‌فهمم	دشوار است ولی کمی می‌فهمم	خیلی دشوار است و اصلاً نمی‌فهمم	معنی
۱	پرداخت تمام				
۲	معین کردن حدود				
۳	شکستن و شکسته شدن				
۴	صلح‌کننده و صلح‌پذیرنده				
۵	به اتفاق و به طور تضامنی				
۶	شرعی و عرفی				
۷	قطعی صحیح				
۸	احداث‌شده‌ها و متعلق‌ها				
۹	به طور مشاع یا مفروز یا جدا				
۱۰	اختصاص دادن تسهیلات				
۱۱	لحاظ شده و مورد قبول				
۱۲	به وثیقه گذاشتن و تضمین				
۱۳	فسخ متقابل، اقاله کردن و تقابل				
۱۴	صادر کردن و امضاء				
۱۵	دین‌ها و قرض‌ها				
۱۶	تابع‌ها و پیوست‌ها				
۱۷	زمان‌های معین و قسط‌های متعلق (به آن)				
۱۸	مال رهن شده - مورد رهن یاد شده				
۱۹	وکیل غیر قابل عزل و وصی مستقیم کردن				
۲۰	وکیل در حیات و وصی پس از مرگ				